

Оксана Лозинська (Oksana Łozińska)

Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка
(Lwów, Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki)

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ „ГНІВ” У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛЬСЬКОЇ КІНЕМАТИЧНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ)

Гнів, як уважає більшість психологів, хоча й сприймається людьми як негативна емоція, має певний позитивний аспект. Адже він є природною реакцією людини на якийсь неприємний зовнішній чи внутрішній стимул, що спонукає і мобілізує людину до дій. У той же час, переживаючи певний емоційний стан, людина прагне його якось виразити. Тут на допомогу приходять як невербальні (жести, міміка і значущі рухи тіла), так і вербальні засоби спілкування, зокрема фразеологізми. У статті пропонуємо аналіз кінематичних фразеологічних одиниць (далі ФО), які, з одного боку, вживаються на позначення емоції гніву, а з іншого, містять у своїй структурі невербальні знаки, що служать вираженню цієї ж емоції. Під „кінематичною ФО” розуміємо стійке сполучення принаймні двох повнозначних слів, що характеризується відносною стійкістю й відновлюваністю в процесі мовлення, прототип і внутрішня форма якого зводиться до лінійного опису міміки, жесту чи значущого руху тіла, що є загальноприйнятими для польської мовної спільноти і мають комунікативну функцію. Концептуальний простір гніву охоплює мовні одиниці, що називають несподівану реакцію людини, яка відбивається на її обличчі чи в поведінці, на якийсь неприємний зовнішній чи внутрішній стимул, що його людина оцінює негативно і небажано, і який мобілізує її до атаки, спровокованого актуальною ситуацією¹.

---

¹ Це визначення сформульовано на основі словникових статей і праць з психології: SJP; SWJP, s. 278; J. Pieter, *Słownik psychologiczny*, Wrocław 1963, s. 88; К.Э. Изард, *Психология эмоций*, Москва 2008, с. 246, 259; М.Й. Варій, *Загальна психологія*, Київ 2009, с. 502-503. Див. список скорочень наприкінці статті.

У сучасному мовознавстві дослідження емоції гніву вчені проводять у межах різних лінгвістичних теорій, напр., теорії семантичних полів², когнітивної лінгвістики³, невербальної семіотики⁴, структурно-семантичних моделей концептуалізації гніву⁵ та ін.

У пропонованій статті аналізуємо ядро-периферійну структуру фразеосемантичного поля (далі ФСП) „гнів”; утвореного кінематичними ФО. Вперше при дослідженні семантичного поля кінематичних ФО на позначення емоції „гнів” узято до уваги функціональні особливості цих ФО, що проявляються у великих корпусах текстів сучасної польської мови. Це дало змогу уточнити сенс наповнення досліджуваних ФО і особливості структури ФСП „гнів”. З’ясування структури згаданого поля передбачає вирішення часткових завдань: попереднє уточнення меж поняттєвого поля „гнів” на основі аналізу структури лексико-семантичного поля „гнів” у польській мові; виявлення семантичних особливостей кінематичних ФО на позначення емоції гніву шляхом зіставлення семного наповнення цих ФО, зафіксованих у лексикографічних джерелах⁶, із семами, які вони реалізують у корпусах текстів польської мови; встановлення кількісного співвідношення кінематичних ФО в межах ядро-периферійних зон ФСП гніву; з’ясування структурних особливостей аналізованих ФО і виокремлення невербальних знаків, які найчастіше стають їхніми прототипами; з’ясування невідповідностей між словниковим описом значень ФО і їх значеннями, реалізованими в текстах; виокремлення експансивних змін нормативних кінематичних ФО на основі аналізу виявлених прикладів

² Напр.: A. Mikołajczuk, *Pole semantyczne gniewu w polszczyźnie. (Analiza leksemów: gniew, oburzenie, złość, irytacja)*, [w:] *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, red. R. Grzegorzczkowska i Z. Zaron, Warszawa 1997, s. 149-171; J. Nasiek, *Gniew wymalowany na twarzy, czyli o językowych sposobach wyrażania emocji GNIEWU we współczesnym języku rosyjskim*, [w:] *Od miłości do nienawiści. Językowe mechanizmy kreowania emocji*, red. W. Kochmańska, B. Taras, Rzeszów 2010, s. 183-192; A. Pajdzińska, *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 87-107; E. Siatkowska, *Rozwój polskiego i czeskiego słownictwa określającego emocje proste na przykładzie pola semantycznego „GNIEW”*, [w:] *Paralele w rozwoju słownictwa języków słowiańskich*, red. M. Basaj, Wrocław 1989, s. 119-131.

³ G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 1988; A. Вежбицкая, *Толкование эмоциональных концептов*, [w:] *eadem, Язык. Культура. Познание*, Москва 1997, s. 326-375; *eadem, „Грусть” и „гнев” в русском языке: неуниверсальность так называемых „базовых человеческих эмоций”*, [w:] *eadem, Семантические универсалии и описание языков*, Москва 1999, с. 503-525; Z. Kövecses, *Kognitywny model gniewu*, [w:] *Językoznawstwo kognitywne. Wybór tekstów*, red. W. Kubiński, R. Kalisz i E. Modrzejewski, Gdańsk 1998, s. 104-137; I. Nowakowska-Kempna, *Konceptualizacja gniewu w języku polskim i bułgarskim*, [w:] *eadem, Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Część II*, Warszawa 2000, s. 170-211; A. Mikołajczuk, *Gniew we współczesnym języku polskim. Analiza semantyczna*, Warszawa, 1999; *idem, Kognitywny obraz gniewu we współczesnej polszczyźnie*, „Etnolingwistyka” 1996, nr 8, s. 131-145; О.П. Левченко, *Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект*, Львів 2005, с. 105-118.

⁴ Г.Е. Крейдлин, *Невербальная семиотика*, Москва 2004.

⁵ В.Д. Ужченко, *Східнослов’янська фразеологія*, Луганськ 2003, с. 173-178.

⁶ ISJP; SFJP; SFWP; SJP; USJP; WKS; WSE; WSFJP; WSFzP.

структурно-семантичних перетворень цих ФО. При моделюванні ФСП „гнів” узято до уваги три аспекти значення ФО – сигніфікативний (поняттєвий, системний), денотативний (предметний, функціональний) і конотативний (експресивно-стилістичний), які досліджено на основі словників і корпусів текстів.

Аналіз охоплює 93 кінематичні ФО на позначення емоції „гнів”, мотиваційною основою яких є відповідний мімічний знак (динамічний значущий рух м'язів обличчя, який, однак, не змінює позиції самої голови – 63 ФО), жест (рух окремих частин тіла людини (голови, рук, ніг), який, однак, не змінює позиції тіла загалом – 9 ФО) чи також значущий рух тіла (рух, який змінює позицію тіла в цілому і при цьому має символічне значення – 21 ФО). Проаналізовано 188 584 контексти Національного корпусу польської мови⁷ (далі НКJP), в якому функціонують кінематичні ФО. У випадку відсутності кінематичних ФО в НКJP звертаємося до мережі Інтернет через систему пошуку Гугл (беремо до уваги 15 інтернет-сторінок). Загалом проаналізовано 2340 інтернет-контекстів.

Серед дослідників немає єдності щодо обсягу семантичного поля гніву в польській мові. Так, напр., А. Міколайчук виділяє як центральні для поля гніву поняття: *gniew – złość i wściekłość – oburzenie – irytacja*, а як периферійні – поняття: *zdenerwowanie – rozdrażnienie – wzburzenie – zniecierpliwienie* та *pasja – furia – szał – jad*⁸. Е. Сятковська в центрі семантичного поля „гнів” польської мови виокремлює лексеми: *gniew* (домінанта), *złość, wściekłość, furia*, на периферії: *wzbурzenie, pasja*, у дальшій периферії: *agresja, irytacja, zdenerwowanie*⁹. Ю. Насек у центрі семантико-лексичного поля гніву в російській мові розташовує лексеми (у шкалі збільшення інтенсивності): *раздражение (irytacja), возмущение (oburzenie), злость (złość), гнев (gniew), ярость (wściekłość, furia), бешенство (wściekłość, szał), остервенение (furia, pasja)*¹⁰. Е. Каптур зазначає, що гнів передається передусім за допомогою іменників: *furia, gniew, irytacja, oburzenie, pretensja, wściekłość, zdenerwowanie, złość*¹¹. А. Спагінська-

⁷ НКJP, що став основною джерельною базою дослідження функціональних особливостей кінематичних ФО, є поєднанням матеріальних ресурсів трьох корпусів текстів польської мови: PWN (korpus.pwn.pl [12.03.2019]) (у 2000 р. він сягнув понад 50 млн. слів [367, с. 56]), IPI PAN (korpus.pl) (70-мільйонний корпус [420, с. 27]) та PELCRA (<http://korpus.ia.uni.lodz.pl/> [12.03.2009]) Лодзького університету (100 млн. сегментів). НКJP як сукупність автентичних текстів польської мови, відповідно впорядкованих й опрацьованих і доступних в електронній версії, налічує понад півтора мільярда слів (<http://www.nkjp.pl/> [20.07.2011]). Про достовірність будь-якого корпусу свідчить не лише його обсяг, а й стильова, жанрова і хронологічна пропорційність текстів у ньому, якої дотримуються розробники НКJP. Джерельною базою НКJP є: класика польської літератури та сучасна проза, щоденна і спеціалізована преса, записи розмов, тексти флаєрів та рекламних брошур і тексти з Інтернету.

⁸ А. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64.

⁹ Е. Siatkowska, *op. cit.*, s. 119-131.

¹⁰ J. Nasiek, *op. cit.*, s. 184.

¹¹ Е. Kaptur, *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje negatywne*, [w:] *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Stanisławowi Bąbciu w 65-lecie urodzin*, red. J. Liberek, Poznań 2004, s. 153.

-Прушак виокремлює такі лексеми, що пов'язані з семантикою гніву: *furia, gniew, irytacja, oburzenie, pasja, podrażnienie, rozdrażnienie, rozgniewanie, rozjątrzenie, szal, szaleństwo, wściekłość, wzburzenie, zawiść, zazdrość, zdenerwowanie, zgorzenie, żaloba, złość, żółć*¹². Психолог М.Й. Варій подає шкалу наростання інтенсивності гніву: досада – обурення – збурювання – злість – гнів – лють – несамовитість¹³. Беручи до уваги зазначені вище розуміння обсягу семантичного поля гніву та дані п'яти польських словників синонімів¹⁴, розглядаємо гнів у широкому розумінні цього поняття. На основі проведеного аналізу зазначених джерел робимо висновок про ієрархічну структуру поняттєвого поля „гнів”. До ядерних понять, які перелічують усі згадані вище дослідники, зараховуємо поняття: **гнів** (абсолютний центр ядра (далі Яа)) – **злість** (ближче ядро (далі Я1)) **лють** – **обурення** – **роздратованість** (дальше ядро (далі Я2)). Периферію аналізованого поняттєвого поля складають поняття ближчої (далі П1) і дальшої периферії (далі П2). У П1 розміщуємо поняття, які виокремлюють не всі дослідники: **роздратування, поєднане зі страхом** (порівн. польську лексему *zdenerwowanie*)¹⁵ – **збурення**¹⁶ – **несамовитість**¹⁷ – **оскаженіння**¹⁸ – **шаленство**¹⁹ – **роздратування**²⁰ – **роздратування, поєднане з нетерпеливістю** (пор. польську лексему *zniecierpliwienie*)²¹. До понять

¹² A. Spagińska-Pruszk, *Język emocji. Studium leksykalno-semantyczne rzeczownika w języku polskim, rosyjskim i serbsko-chorwackim*, Łask 2005, s. 49-53.

¹³ М.Й. Варій, *op. cit.*, с. 502-503.

¹⁴ Синонімічні ряди представлено таким чином: *gniew – oburzenie – złość – wzburzenie – wściekłość – irytacja – niesnaski – nieporozumienia – kłótnie – pasja – furia – szal – agresja – niezadowolenie – wrogość – dąs – oburzenie – sprzeciw – rozwścieczenie* [SJP]; *gniew*: 1. „те, що відчуваемо, коли хтось чи щось нас роздратує”. Раптом він відчув наростаючий гнів: *złość, zagniewanie, wzburzenie, rozdrażnienie, zdenerwowanie, oburzenie*; Побачивши пошкодження, він розсердився: *irytacja, pasja, szal, wściekłość, furia*, (pot.) *amok*, (pot. ZF) *szewska pasja*; 2. „негативні емоції у взаємовідносинах людей”: *nieporozumienia, niesnaski, niezgoda, antagonizm, konflikt, złość, wrogość*, (pot.) *tarzia, kwasy; kłótnia, waśnie, swary, zwada, sprzeczka, spór, zatarg* [SSP]; *gniew – zdenerwowanie – oburzenie – wzburzenie – złość – wściekłość – szal; zdenerwowanie – gniew – podenerwowanie – rozdrażnienie – irytacja* [SSN]; *gniew – złość, oburzenie, podrażnienie, rozdrażnienie, wzburzenie, zdenerwowanie, irytacja; wściekłość, agresja, furia, (szewska) pasja, szal* [SWB]; *gniew – amok, cholera, irytacja, rozdrażnienie, złość, złość – amok, cholera, furia; irytacja – gniew, niecierpliwość, zdenerwowanie; wściekłość – amok, furia; oburzenie – zbulwersowanie; groźba – niebezpieczeństwo, pogroźka, ryzyko, zagrożenie* [SSJP]; *zły – gniewny, chmurny, zachmurzony, rozdrażniony, zagniewany, rozgniewany, wkurzony, wściekły* [DSS].

¹⁵ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; E. Siatkowska, *op. cit.*, s. 119-131; E. Kaptur, *op. cit.*, s. 153; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SWB; SSJP.

¹⁶ E. Siatkowska, *op. cit.*, s. 119-131; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SSN; SWB.

¹⁷ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; E. Siatkowska, *op. cit.*, s. 119-131; J. Nasiek, *op. cit.*, s. 184; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SWB.

¹⁸ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; E. Siatkowska, *op. cit.*, s. 119-131; E. Kaptur, *op. cit.*, s. 153; J. Nasiek, *op. cit.*, s. 184; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SWB; SSJP.

¹⁹ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; J. Nasiek, *op. cit.*, s. 184; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SWB; SSN.

²⁰ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; A. Spagińska-Pruszk, *op. cit.*, s. 49-53; SSP; SWB; SSN; SSJP; DSS.

²¹ A. Mikołajczuk, *Gniew...*, s. 64; SSJP.

дальшої периферії поля зараховуємо ті з них, котрі вживаються на позначення гніву, який переростає в триваліший стан чи почуття (**ворожість, ненависть, агресія**) або ж у свідому емоцію (**погроза**).

ФСП „гнів” розглядаємо на тлі загального фразеосемантичного макрополя „емоції”, яке представлено в машинописі кандидатської дисертації „Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій: структура, семантика, функціонування”²². Це ФСП має свою внутрішню структуру, яку описуємо в межах таких зон: ядро (абсолютний центр ядра (Яа) → ближче ядро (Я 1) → далі ядро (Я 2)) → ядерно-периферійна зона (далі Я-П) → периферія (ближча периферія (П1) → дальша периферія (П2)).

Лінгвісти виокремлюють різні критерії розподілу одиниць у зонах семантичного поля²³, з яких релевантними для нашого дослідження стали: 1) наявність у значенні мовної одиниці, крім архісеми, також додаткових диференційних сем; 2) стилістична нейтральність чи маркованість ФО. Крім того, застосовуємо власні критерії: 1) приналежність основної для поля семи не лише до сигніфікативного аспекту значення ФО, а й до денотативного²⁴; 2) частотність ФО з більшою чи меншою актуалізацією сем у функціональних контекстах. Багатозначні ФО розміщуємо в межах поля відповідно до кожного окремого значення.

²² О.Г. Лозинська, *Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій: структура, семантика, функціонування*, Львів 2014 (на правах рукопису).

²³ Див. напр.: R. Tokarski, *Struktura pola znaczeniowego (studium językoznawcze)*, Warszawa 1984; D. Buttler, *Grupa semantyczna przymiotników polskich o znaczeniu „pozostający w związku z radością”*, „Prace Filologiczne”, t. 27, Warszawa 1977, s. 273; A. Mikołajczuk, *Pole semantyczne gniewu...*, s. 149-171; I.A. Аскерова, *Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові. Автореф. дис... канд. філол. наук*, Київ 2006; М.А. Охріменко, *Ідіоетнічні особливості одиниць фразеосемантичного поля „Емоції людини” в перській і українській мовах: автореф. дис... канд. філол. наук*, Київ 2012; В.И. Шаховский, *Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка*, Воронеж 1987, с. 122-124 та ін.

²⁴ У значенні ФО, услід за І. Тепляковим, М.Ф. Алефіренко, О.В. Куніним та ін., виокремлюємо три його аспекти: сигніфікативний (поняттєвий, системний), денотативний (предметний, функціональний) і конотативний (оцінно-емоційно-когнітивно-стилістичний) [І.М. Тепляков, *Фразеологічна семантика (на матеріалі деяких слов'янських мов)*, „Проблеми слов'язнознавства” 2005, вип. 55, с. 156-163; М.Ф. Алефіренко, *Теоретичні питання фразеології*, Харків 1987, с. 20; А.В. Кунин, *Курс фразеології сучасного англійського мови*, Москва 1986, с. 310-311 та ін.]. Під сигніфікативним аспектом значення ФО розуміємо її співвіднесеність із найзагальнішим поняттям про позначуване, що є основним, логічним значенням фразеологізму, не містить уточнень й експресивно-стилістичних нашарувань. Експресивно-стилістичні та оцінно-когнітивні нашарування семантики ФО становлять її конотаційний аспект значення [Д.В. Ужченко, *Семнокомпонентний аналіз як засіб виявлення культурно-національних конотацій фразеологічних одиниць*, „Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Філологічні науки” 1998, № 9, с. 190-195]. Під денотативним аспектом значення ФО розуміємо конкретне співвіднесення назви з певним денотатом (предметом або ситуацією) з позамовної дійсності, за його допомогою відбувається „образно-номінативна прив'язка семантики фразеологізму до певної ситуації” [І.М. Тепляков, *op. cit.*, с. 162].

Так, **ядро ФСП гніву** утворюють ФО, у значенні яких сема „гнів”, довкола якої формується поле, належить до сигніфікативного аспекту значення ФО та є її архісемою. Ідентифікаційними сематами ядра є: ‘відчувати / переживати / виражати емоцію (ядерну в цьому полі)’. До абсолютного центру ядра поля „гнів” зараховуємо ФО із спільним сигніфікативним значенням „відчувати / переживати / виражати гнів (об’єктом гніву є особа, винуватець події)”, напр.: *(ktoś) gromi (kogoś) spojrzeniem* (18 контекстів²⁵) [ISJP, с. 481]; *(ktoś) trzęsie się z gniewu* (21) [ISJP, т. 2, с. 857]; *(ktoś) drży z gniewu* (11) [WSFJP, с. 246]; *mars na czole* (14) [WSFJP, с. 379]; *w (czyichś) oczach płonie gniew* (6) [USJP, т. 3, с. 184]; *błysk gniewu w (czyichś) oczach* (3) [ISJP, т. 1, с. 109]; *(czyjeś) oczy zamigotały gniewem* (3) [ISJP, т. 2, с. 1239]; *oczy nabiegają (komuś) gniewem; gniew nabiega (komuś) do oczu* (2 інтернет-контексти) [USJP, т. 2, с. 760]. У НКJP немає реалізації ФО *oczy zaświeciły gniewem; w oczach zaświecił gniew* [SJP], зате в мережі Інтернет виявлено 6 контекстів з ФО *oczy zaświeciły gniewem*, напр.: ...*Dawniej, gdy **oczy jego zaświeciły gniewem, to ogień oblicza odbijał się...***²⁶, тому зараховуємо її до Яа поля. Дещо далі в межах кожної з зон поля розміщуємо стилістично марковані ФО, оскільки вони мають обмежену та спеціалізовану сферу вживання. Так, у дальшій зоні Яа розміщуємо стилістично марковану ФО: *chmura gniewu siada (komuś na; na czyimś) czole* (книжн.) (6 інтернет-контексти) [WSFJP, с. 151]; *z (czyichś) oczu strzela gniew* (книжн.) (2 інтернет-контексти) [WSFJP, с. 490], а також одну ФО із семою ‘трізно’ *(ktoś) przybija (kogoś) wzrokiem* (книжн.) (14) [WSFJP, с. 910].

У зоні Я1 розміщуємо 11 ФО із сигніфікативним значенням „хтось відчуває / переживає / виражає злість (поняття, загальніше від гніву, об’єктом злості можуть бути: особа, подія, предмети тощо; слабкий гнів)”: *(ktoś) trzęsie się ze złości* (34) [ISJP, т. 2, с. 857]; *(ktoś) (aż) trzęsie się ze złości* (5) [NKJP]; *demoniczny uśmiech* (4) [WSFJP, с. 849]; *jadowity uśmiech* (4) [WSFJP, с. 849]; *diabeł (komuś) z oczu patrzy*²⁷ (3 інтернет-контексти) [WSFzP, с. 67]; *oczy nabiegają (komuś) złością* (2 інтернет-контексти) [USJP, т. 2, с. 760]; *na (czyjejs) twarzy maluje się złość* (1 і 14 інтернет-контексти) [ISJP, т. 1, с. 813]. Дещо далі, але ще в Я1, розміщуємо 4 стилістично марковані ФО, у сигніфікативному значенні яких присутня сема злості або ж семи гніву та злості, поєднані із сематами люті, обурення, роздратованості: *(ktoś) zgrzyta zębami* (розм.) (185) [SFWP, с. 1009]; *(czyjeś) oczy miotają błyskawice* (книжн.) (10)

²⁵ У дужках після ФО подаємо кількість контекстів, зафіксованих з цією ФО в НКJP, у випадку їхньої відсутності чи низької фреквентності у НКJP, подаємо кількість контекстів, зібраних з Інтернету через систему пошуку Гугл.

²⁶ http://chomikuj.pl/Klemens_Werner/LITERATURA+POLSKA+KLASYKA/Niemojewski+Andrzej+-+PROMETEUSZ,2304730759.doc [16.02.2013].

²⁷ Не виявлено жодного контексту з цією ФО в корпусах текстів польської мови. Натомість лише три контексти з цією ФО зафіксовано в мережі Інтернет у значенні „злий погляд”, напр.: ...*Wszystko super gdyby nie fakt że tej pani **diabeł z oczu patrzy...*** (~nyantara_bardzo_dobre) [10.08.2008].

[ISJP, т. 1, с. 110]; (*kimś*) *aż podrzuca* (розм.) (3) [USJP, т. 3, с. 257]; *z (czyichś) oczu strzela złość* (книжн.) (2 інтернет-контексти) [WSFJP, с. 490].

У Я2 розміщуємо ФО (*ktoś*) *dygocze* (3) / *trzęsie się* (8) *z wściekłości* [SFJP, т. 1, с. 198] із сигніфікативним значенням „відчувати / переживати / виражати лють (емоція, інтенсивніша від гніву та злості)”. Далі від ФО на позначення люті в напрямку до периферії, але ще в Я2, вміщуємо ФО із сигніфікативним значенням „відчувати / переживати / виражати роздратованість (початкова стадія злості, яка не має чітко визначеного об’єкта емоції), обурення (сильний гнів з протестом, первинним об’єктом (причиною) якого є подія)”. Цю умову виконують ФО: (*ktoś*) (*aż*) *trzęsie się z oburzenia* (3) [NKJP]; *dreszcz oburzenia chwytą (kogoś)* (2) [USJP, т. 1, с. 695].

Ядерно-периферійну зону ФСП гніву утворюють ФО, у значенні яких, крім семи ядерної емоції цього поля: гнів – злість – лють – обурення – роздратованість, є також семи інших емоцій або ж семи, зовсім не пов’язані з вираженням емоційних станів. Цю умову виконують 29 ФО: (*ktoś*) *chmurzy brwi* „хтось рухом брів виражає гнів (30), незадоволення (68), смуток (13), задуманість (21)” [WSFJP, с. 86]; (*ktoś*) *rozdziiera szaty (nad kimś, nad czymś)* „хтось виражає надмірний жаль (37), надмірне обурення (48) (через когось, щось)” [USJP, т. 3, с. 1495]; (*ktoś*) *marszczy czoło* „хтось насуплюється та виражає сильні почуття: смуток (3), гнів (6), зосередженість, задуманість (11)” [WSFJP, с. 151] / „хтось незадоволений (15)” [SFJP, т. 1, с. 155]; *marsowe czoło* „грізне, суворе (8), гнівне (7); зморщене (2) чоло” [WSFJP, с. 151]; (*ktoś*) *sroży brwi* „хтось насуплює брови, виглядає грізно (2), виражає гнів (2), осуд (2)” [WSFJP, с. 86]; (*ktoś*) *zmierzy się wzrokiem* „хтось придивляється один до одного уважно (5), критично, грізно (4)” [USJP, т. 4, с. 1036]; (*ktoś*) *chmurnie patrzy (na kogoś)* „хтось дивиться на когось з недовірою (2); дивиться на когось з докором, з незадоволенням (16)” [WSE, с. 23]; (*ktoś*) *szczyrzy zęby* „б) хтось сердиться, злиться (5), протестує (2)” [WSFJP, с. 932] тощо.

У NKJP немає жодного контексту, в якому ФО *marsowe spojrzenie* мала б словникове значення „погляд, що виражає гнів, категоричність і не зносить спротиву” [WSFJP, с. 727], однак це значення ФО реалізується у 34 контекстах в мережі Інтернет: ...*pytają z marsowym spojrzeniem: dlaczego tylko same chłopcy gadają?*...²⁸. У NKJP не виявлено також ФО (*ktoś*) *krzywi się ze złości* „хтось кричить обличчя від гніву, злості” [WSFJP, с. 336], натомість у мережі Інтернет зафіксовано 9 контекстів.

²⁸ gazetarakowska.pl/ blogi/3647 81,pies-gada-tylko-m-skim-g-osem,id,t. html [6.12.2009].

До Я-П зони поля гніву зараховуємо й ФО, які вживаються на позначення „тріади ворожості”²⁹. Цю умову виконують 2 ФО: *(ktoś) piorunuje (kogoś) wzrokiem* „хтось дивиться на когось грізно, з осудом, з докором” [USJP, т. 4, с. 728] / „...дивиться гнівно...” [SJP] і *miażdżące spojrzenie* „погляд гнівний, грізний, з осудом” [WSF, с. 32]. ФО *(ktoś) spiorunuje (kogoś) wzrokiem* актуалізує в контекстах не лише семи ‘грізно’ (3), ‘з осудом’ (2) та ‘гнівно’ (2), а й сему ‘гнівний осуд’ (3): ...*kelnerka, [...] chlapnęła mi na rękę. Zauważyłem, że w gorących Włoszech pewnie było to miłe. Roszkowie spiorunowali mnie wzrokiem. – No wiesz – powiedział Roszko. – Jak Ivanę Trump przypadkowo oblali [...] wodą, zażądała odszkodowania. [...] Nie można być pariasem Europy i znosić upokorzeń w milczeniu...* (NKJP: M. Piątkowska, L. Talko, *Talki w wielkim mieście*, 2002). Стилiстично марковану ФО *miażdżące spojrzenie*, яка вживається на позначення гніву (2), грізного погляду (1) та гнівного осуду (1), розмішуємо дещо далі від попередньої ФО, але в межах Я-П зони.

Дещо далі від попередніх ФО, але в межах Я-П зони поля, вміщуємо 3 стилістично марковані ФО: *(ktoś) ciska się na kogoś / na coś* (розм.) „хтось вибухає гнівом чи скандалить” (27) [ISJP, т. 1, с. 197]; *marsowe oblicze* (книжн.) „сурове (6) і грізне (12) обличчя” [ISJP, т. 1, с. 825] / „понурий (3), грізний, незадоволений вираз обличчя, зморщене чоло” [WSFJP, с. 401, 462]. До цієї ж групи зараховуємо ФО *(ktoś) rzucił się na kogoś z pazurami / pięściami* (розм.) „хтось напав на когось фізично чи раптово почав на нього кричати, напр., у сварці”: ...*Sąd musiał przerwać rozprawę, ponieważ powódka rzuciła się z pazurami na pozwaną...* [ISJP, т. 2, с. 38], що вживається на позначення фізичної розправи, кричання під час сварки, яка передбачає гнів й агресію суперників.

На підставі того, що ФО *(ktoś) zaciska pięści* „хтось ледве стримується від вибуху гніву (42) (зазвичай несвідомо виконуючи такий жест)” [USJP, т. 4, с. 760] / „хтось мобілізує сили, готується до атаки” (11) [WSF, с. 160] відповідно до одного зі своїх значень вживається із сигніфікативними семами ‘хтось опановує / стримує / приховує гнів’, зараховуємо її до **Я-П зони** поля гніву. Натомість ФО *(ktoś) zaciska zęby* „хтось, стулюючи рот і тискаючи міцно зуби, перестає відкликатися, подавати голос, старається таким чином опанувати обурення, біль, гнів” [WSFJP, с. 933] розмішуємо в **ПІ**, оскільки вона, крім семи ‘опановувати гнів й обурення’ (21): ...*po dostaniu z gminy papierka o planowanej zabudowie zaciskają zęby. Z przekrwionymi oczyma pędzą do urzędu, żeby zaprotestować...* (NKJP: DP, 23.02.2001), реалізує також семи ‘опановувати / терпіти біль’ (17), ‘опановувати страх’ (7), ‘стримуватися’ (9).

²⁹ К.Е. Изард зауважує, що гнів дуже часто активується в комплексі з емоціями відрази та презирства, формуючи „тріаду ворожості” [К.Э. Изард, *op. cit.*, с. 240-241].

У ближчій периферії (П1) ФСП „гнів” повинні розміститися ФО на позначення емоцій з ближчої периферії поняттєвого поля „гнів”: збурення – несамовитість – оскаженіння – шаленство – роздратування – роздратування, поєднане зі страхом (порівн. польську лексему *zdenegrowanie*) – роздратування, поєднане з нетерпеливістю (пор. польську лексему *zniecierpliwienie*). Однак ми не виявили жодної кінематичної ФО, яка б виконувала цю умову.

Ще далі від ядра відходять ФО, які вміщуємо в П2. Це ФО, що вживаються на позначення гніву, який переростає в триваліший стан чи почуття (ворожість, ненависть, агресія) або ж у свідому емоцію (погроза): (*ktos*) *potrzęsa pięścią* „хтось погрожує комусь” [WSFzP, с. 358]; (*ktos*) *pokazuje zęby* „хтось стає агресивним” (2) [WSFJP, с. 932].

ФО *wilkiem (komus)* *z oczu patrzy* „хтось дивиться понуро (-), з-під лоба (-), вороже (1)” [WSFJP, с. 878] виявлено лише в одному інтернет-контексті на позначення ворожості: „*Kiedym miał przed sobą ten wielki, łysy łeb, zobaczyłem, że mi wilkiem z oczu patrzy. Skoro się tylko dorwie, pozabija mi moich najlepszych ludzi*” (*Saga o Egilu*, 25)...³⁰. ФО (*ktos*) *patrzy wilkiem* „хтось дивиться на когось недовірливо, понуро; хтось ставиться до когось вороже, недовірливо, недобррозичливо” [WSF, с. 60] може вживатися на позначення ворожості (5); ворожості з недобррозичливістю (8); ворожості з недовірою та підозрілістю (2); недобррозичливості зі смутком (2). До цієї групи зараховуємо також ФО *wzrok zimny jak stal* „погляд, що виражає байдужість, ворожість, неприязне ставлення до когось чи чогось, суворий, безпощадний погляд” (2) [USJP, т. 3, с. 1368]. На позначення ненависті (8), недобррозичливості (5) і підступності (1) вживається ФО *oczy bazyliuszka*.

У П2 розміщуємо ФО (*ktos*) *patrzy spode łba / bykiem* „хтось дивиться недовірливо, вороже, понуро” [SFWP, с. 360] / „...неприязно, недружелюбно...” [WSFJP, с. 369], яка в НКJP найчастіше реалізує сему ‘ворожість’ (15): ...*Chłopi-robotnicy – nie mieli wiele czasu na sen. Dosypiali w wagonie, patrząc spode łba na towarzyszy podróży, którzy samą swoją obecnością zakłócali [...] odpoczynek...* (NKJP: DP, 08.02.2003), а також семи: ‘понуро’ (6), ‘неприязно, недружелюбно’ (9). Доволі часто ця ФО вживається для позначення „ворожості з неприязню” (10): ...*Jak się nie należy, bo należyć nie można, to się na należących patrzy bykiem...* (NKJP: Ozon nr 7, 2005).

До П2 зараховуємо також ФО, елемент значення яких „емоція (ядерна чи периферійна в цьому полі)” належить не до сигніфікативного, а денотативного аспекту фразеологічної семантики (6 ФО): (*ktos*) *mówi przez zęby* „хтось говорить невиразно, неохоче, цідить слова, маючи затиснуті зуби, часто під впливом злості (39), гніву (13), болю (1)” (NKJP: неприязно – 6, говорити, не розтуляючи рот,

³⁰ <http://rodman.Most.org.pl/J.T.Babel2.htm> від [24.10.2011]

через зуби – 3); (*ktoś*) *krzywi usta* „хтось робить гримаси (під впливом болю (3), гніву (7) та ін.), кривиться” (НКЖР: під впливом незадоволення – 3, зневаги – 1); *oczy nabiegają (komuś) krwią* „хтось починає мати закривавлені білки очей під впливом негативних емоцій, почуттів” [WSFJP, с. 487] (НКЖР: під впливом гніву – 5, сильного збудження – 1); *twarz (komuś) nabiegła krwią* „чиєсь обличчя налилось кров’ю” [ISJP, т. 1, с. 912] (НКЖР: від гніву – 2); (*ktoś*) *kręci się jak bąk* „хтось крутиться довкола власної осі; хтось є неспокійний, роздратований, збуджений” (5) [WSFJP, с. 63] (! у ненормативній формі): *...mi przyszła ochota grozić komuś, uwijał się po korytarzach jak bąk...* (НКЖР: J. Parandowski, *Niebo w płomieniach*, 1986). Дещо далі розміщуємо стилістично марковану ФО (*ktoś*) *ciska spojrzenia* (книжн.) „хтось дивиться (46) багатозначно, сильно, гостро (3)” [WSFJP, с. 727] / „...ми-моволі (2), зиркає (10)” [WSFzP, с. 461].

У крайній точці П2 розміщуємо 2 ФО, які вживаються на позначення нервової поведінки людини: (*ktoś*) *miota się od ściany do ściany* „хтось ходить нервово по кімнаті, роздумуючи про щось чи чекаючи на щось” (2) [USJP, т. 3, с. 1563], (*ktoś*) *rzuca się jak tygrys w klatce* „хтось нервується; рухається бурхливо, нервово”: *...Gdy to usłyszał, zaczął rzucać się jak tygrys w klatce, biegać po całym mieszkaniu, wykrzykiwać...* (6) [WSFJP, с. 302].

Отже, в результаті дослідження встановлено такі кількісні співвідношення ФО в межах ядро-периферійних зон ФСП гніву: 28% (Я) – 40,9% (Я-П) – 31,2% (П). У ФСП гніву кількісно переважає ядро-периферійна зона (38 з 93 ФО – 40,9%) поруч з меншою ядерною зоною (26 з 93 ФО – 28%). Ядро ФСП гніву налічує 26 ФО, але у відсотковому відношенні ця група ФО є менш численною, оскільки становить лише 28% ФО поля. У абсолютному ж центрі ядра ФСП гніву міститься 12 із 93 ФО (12,9%). У семантичній структурі однієї ФО найчастіше наявні семи гніву та смутку (22 ФО), рідше – гніву та страху (11 ФО), гніву та зневаги (10 ФО), ще рідше – радості та гніву (5 ФО). Емоція гніву найчастіше виражається мімічними ФО, прототипами яких переважно є кінеми очей (34 ФО (36,6 %)). Найхарактернішими для кінематичних ФО на позначення гніву виявились мімічні ознаки: „погляд, що виражає гнів” (16 ФО (17,2%)), „очі, що блищать” (9 ФО (9,7%)). Залежно від контексту, у значенні тієї самої кінематичної ФО можуть актуалізуватися різні семи-назви емоцій. Ця особливість кінематичних ФО тісно пов’язана зі специфікою самих кінем, які доволі часто є багатозначними і поліфункціональними.

У ході аналізу функціональної реалізації кінематичних ФО на позначення емоцій виявлено непоодинокі випадки невідповідності між словниковою фіксацією і реальним функціонуванням кінематичних ФО, зокрема, уточнено семне наповнення ФО. З’ясовано, напр., що зафіксована в словнику зі значенням „хтось дивиться на когось недовірливо, понуро; хтось ставить до когось вороже, недовірливо, недоброчливо” ФО (*ktoś*) *patrzy wilkiem* може вживатися на позначення не просто

ворожості, а на позначення ворожості, поєднаної з недоброзичливістю, ворожості, поєднаної з недовірою та підозрілістю, недоброзичливості, поєднаної зі смутком. Зафіксована ж у словнику зі значенням „про когось поганого, злого або жвавого, пустотливого” ФО *diabeł (komuś) z oczu patrzy* вживається у текстах сучасної польської мови лише на позначення „злого погляду” (3 інтернет-контексти). Виявлено також експансивні зміни нормативних кінематичних ФО на позначення гніву, тобто приклади стабілізації певних інноваційних перетворень ФО, які через часте вживання можуть увійти до нормативного фразеологічного складу мови. Експансивні зміни кінематичних ФО на позначення гніву зафіксовано в межах трьох типів інновацій: 1) розширення денотації ФО ((*ktoś / coś*) *szczyrzy do kogoś zęby*); 2) інновація-додавання ((*ktoś*) *zmierzył (kogoś) [jakimś] spojrzeniem*); 3) контамінація ((*ktoś*) *patrzy spod byka*; (*ktoś*) *patrzy z pod byka: patrzeć spode łba + patrzeć bykiem*). Виявлено також кінематичні ФО, контекстів уживання яких немає в НКJP, які, однак, виступають від одного до трьох контекстів у переглянутих через систему пошуку Гугл 15 інтернет-сторінках (ці ФО зафіксовані в сучасних словниках): (*ktoś*) *spogląda bykiem; wilkiem (komuś) z oczu patrzy; diabeł (komuś) z oczu patrzy*. Припускаємо, що ці три ФО переходять з активного запасу мовлення носіїв польської мови до пасивного і з часом можуть зовсім вийти з ужитку.

Список скорочень

ФО	фразеологічна одиниця.
NKJP	Narodowy Korpus Języka Polskiego, http://nkjp.pl [dostęp: listopad 2008 – maj 2012].
DSS	A. Nagórko, M. Łaziński, H. Burkhardt, <i>Dystynktywny słownik synonimów</i> , Kraków 2004.
ISJP	<i>Inny słownik języka polskiego: w 2 t.</i> , red. M. Bańko, Warszawa 2000.
SFJP	S. Skorupka, <i>Słownik frazeologiczny języka polskiego: w 2 t.</i> , Warszawa 1967.
SFWP	S. Bąba, J. Liberek, <i>Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny</i> , Warszawa 2001.
SJP	<i>Słownik języka polskiego PWN: w 3 t.</i> (електронний словник).
SSJP	<i>Słownik synonimów języka polskiego</i> , http://slowniki.tejo.pl/index.php?a=index&d=2 [dostęp: 21.06.2015].
SSN	T. Mika, D. Pluskota, K. Świetlik, <i>Słownik synonimów. Nie tylko dla ucznia</i> , Poznań 1997.
SSP	Z. Kurzowa, Z. Kubiszyn-Mędrała, M. Skarżyński, J. Winiarska, <i>Słownik synonimów polskich</i> , Warszawa 2009.
SWB	P. Żmigrodzki, <i>Słownik wyrazów bliskoznacznych</i> , Warszawa 2001.
SWJP	<i>Słownik współczesnego języka polskiego</i> , red. B. Dunaj, Warszawa 1996.
USJP	<i>Uniwersalny słownik języka polskiego: w 4 t.</i> , red. S. Dubisz, Warszawa 2006.

WKS	K. Mosiołek-Kłosińska, A. Ciesielska, <i>W kilku słowach. Słownik frazeologiczny języka polskiego</i> , Warszawa 2001.
WSF	R. Lebda, <i>Wielki słownik frazeologiczny</i> , Kraków 2009.
WSFJP	P. Müldner-Nieckowski, <i>Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego</i> , Warszawa 2004.
WSFzP	<i>Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami</i> , red. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.

Бібліографія

- Аскерова І.А., *Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові. Автореф. дис... канд. філол. наук*, Київ 2006.
- Алефіренко М.Ф., *Теоретичні питання фразеології*, Харків 1987.
- Варій М.Й., *Загальна психологія*, Київ 2009.
- Вежбицкая А., „Грусть” и „гнев” в русском языке: неуниверсальность так называемых „базовых человеческих эмоций”, [в:] А. Вежбицкая, *Семантические универсалии и описание языков*, Москва 1999, с. 503-525.
- Вежбицкая А., *Толкование эмоциональных концептов*, [в:] А. Вежбицкая, *Язык. Культура. Познание*, Москва 1997, с. 326-375.
- Изард К.Э., *Психология эмоций*, Москва–Санкт-Петербург–Киев–Минск 2008.
- Крейдлин Г.Е., *Невербальная семиотика*, Москва 2004.
- Кунин А.В., *Курс фразеологии современного английского языка*, Москва 1986.
- Левченко О.П., *Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект*, Львів 2005.
- Лозинська О.Г., *Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій: структура, семантика, функціонування*, Львів 2014 (на правах рукопису).
- Охріменко М.А., *Ідіотетнічні особливості одиниць фразеосемантичного поля „Емоції людини” в перській і українській мовах: автореф. дис... канд. філол. наук*, Київ 2012.
- Тепляков І.М., *Фразеологічна семантика (на матеріалі деяких слов'янських мов)*, „Проблеми слов'янознавства” 2005, вип. 55, с. 156-163.
- Ужченко Д.В., *Семно-компонентний аналіз як засіб виявлення культурно-національних конотацій фразеологічних одиниць*, „Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Філологічні науки” 1998, № 9, с. 190-195.
- Ужченко В.Д., *Східнослов'янська фразеологія*, Луганськ 2003.
- Шаховский В.И., *Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка*, Воронеж 1987.

*

- Buttler D., *Grupa semantyczna przymiotników polskich o znaczeniu „pozostający w związku z radością”*, „Prace Filologiczne”, t. 27, Warszawa 1977, s. 271-286.
- Kaptur E., *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje negatywne*, [w:] *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Stanisławowi Bąbce w 65-lecie urodzin*, red. J. Liberek, Poznań, 2004, s. 147-157.

- Kövecses Z., *Kognitywny model gniewu*, [w:] *Językoznawstwo kognitywne. Wybór tekstów*, red. W. Kubiński, R. Kalisz i E. Modrzejewski, Gdańsk 1998, s. 104-137.
- Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 1988.
- Mikołajczuk A., *Gniew we współczesnym języku polskim. Analiza semantyczna*, Warszawa 1999.
- Mikołajczuk A., *Kognitywny obraz gniewu we współczesnej polszczyźnie*, „Etnolingwistyka” 1996, nr 8, s. 131-145.
- Mikołajczuk A., *Pole semantyczne gniewu w polszczyźnie. (Analiza leksemów: gniew, oburzenie, złość, irytacja*, [w:] *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, red. R. Grzegorzczkowska i Z. Zaron, Warszawa 1997, s. 149-171.
- Nasiek J., *Gniew wymalowany na twarzy, czyli o językowych sposobach wyrażania emocji GNIEWU we współczesnym języku rosyjskim*, [w:] *Od miłości do nienawiści. Językowe mechanizmy kreowania emocji*, red. W. Kochmańska, B. Taras, Rzeszów 2010, s. 183-192.
- Nowak E., *Wybrane aspekty konceptualizacji uczuć pozytywnych w języku polskim (na przykładzie zwrotów werbo-nominalnych)*, „Poradnik Językowy” 2002, z. 3, s. 21-34.
- Nowakowska-Kempna I., *Konceptualizacja gniewu w języku polskim i bułgarskim*, [w:] I. Nowakowska-Kempna, *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Część II*, Warszawa 2000, s. 170-211.
- Pajdzińska A., *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 87-107.
- Pieter J., *Słownik psychologiczny*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963.
- Siatkowska E., *Rozwój polskiego i czeskiego słownictwa określającego emocje proste na przykładzie pola semantycznego „GNIEW”*, [w:] *Paralele w rozwoju słownictwa języków słowiańskich*, red. M. Basaj, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 119-131.
- Spagińska-Pruszek A., *Język emocji. Studium leksykalno-semantyczne rzeczownika w języku polskim, rosyjskim i serbsko-chorwackim*, Łask 2005.
- Tokarski R., *Struktura pola znaczeniowego (studium językoznawcze)*, Warszawa 1984.

Pole frazeosemantyczne „gniew” w języku polskim (na materiale polskiej frazeologii kinematycznej)

Streszczenie: W artykule przeanalizowano jądrowo-peryferyjną strukturę pola frazeosemantycznego „gniew”, utworzonego przez kinematyczne związki frazeologiczne (dalej ZF). Analizą objęto 93 kinematyczne ZF na określenie emocji „gniew”, których podstawą motywacyjną jest odpowiedni znak mimiczny (63 ZF), gest (9 ZF) czy też znaczący ruch ciała (21 ZF). Realizację wszystkich ZF przeanalizowano w 188 584 kontekstach funkcjonalnych. W trakcie badania nad semantyką kinematycznych ZF na określenie gniewu zostały doprecyzowane ich znaczenia poprzez zestawienie semowego wypełnienia ZF, skodyfikowanych w źródłach leksykograficznych, z semami, które realizują te ZF w korpusach tekstów języka polskiego. Przy modelowaniu pola frazeosemantycznego „gniew” zostały uwzględnione trzy aspekty znaczenia ZF – sygnifikacyjny (pojęciowy, systemowy), desygnacyjny (przedmiotowy, funkcjonalny) i konotacyjny (ekspresywno-stylistyczny), ujawnione na podstawie słowników oraz korpusów tekstów. Konstruowanie pola frazeosemantycznego „gniew” zostało przeprowadzone drogą poprzedniego uściślenia granic pola pojęciowego „gniew” na podstawie analizy struktury pola leksykalno-semantycznego „gniew” w języku polskim.

Słowa kluczowe: pole frazeo-semantyczne, kinematyczny związek frazeologiczny, znak mimiczny, gest, znaczący ruch ciała, aspekty znaczenia frazeologizmu

**Phraseosemantic Field “Anger” in the Polish Language
(based on kinematic Polish phraseology)**

Summary: The article analyzes the nuclear and peripheral structure of the phraseo-semantic field (hereafter PSF) “anger” that is formed by kinematic phraseological units (hereafter PU). The data for the study have been 93 kinematic PU to denote anger, the prototype of which is a corresponding mimic sign (63 PU), a gesture (9 PU) or a significant movement of the body (21 PU). A total of 117 481 context realizations of the above-mentioned PU were analyzed. The research of semantics of kinematic PU to denote anger is carried out by contrasting the seme content of these PU, recorded in lexicographical sources, with the semes that they realize in the corpora of Polish texts. While modelling the PSF “anger” we take into account three aspects of the meaning of PU – significative (conceptual, systemic), denotative (objective, functional) and connotative (expressive and stylistic) that are singled out from dictionaries and text corpora. The formation of the PSF “anger” is made by previous specification of the limits of the conceptual field “anger” on the basis of structure analysis of the lexical and semantic field “anger” in the Polish language.

Key words: phraseosemantic field, kinematic phraseological units, mimic sign, gesture, significant movement of the body, aspects of meaning